

ترجمہ
حواہر الکلام
مراہدہ و مساقات

تألیف استاد فقہا شیخ محمد حسن نجفی
(متوفا ۱۲۶۶ ق.ھ)

ترجمہ، شرح و توضیح
دکتر اکبر نایب زاده
عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی

سرشناسه	: صاحب جواهر، محمدحسن بن یافر، ۱۲۰۰ - ۱۲۶۶ ق.
عنوان قراردادی	: جواهر الکلام فی شرح شرایع الاسلام، فارسی - عربی، برگزیده
عنوان و نام پدیدآور	: ترجمه جواهر الکلام: مزارعه و مساقات / تالیف محمدحسن نجفی: ترجمه، شرح و توضیح اکبر نایب‌زاده.
مشخصات نشر	: تهران: خرسندی، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۳۶۶ ص.
شابک	: 978-600-114-683-11
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
یادداشت	: فارسی - عربی.
یادداشت	: کتاب حاضر ترجمه و شرح بخش مزارعه از کتاب "شرایع الاسلام فی مسائل الحلال والحرام"
یادداشت	: تالیف محقق حلی است.
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: محقق حلی، جعفر بن حسن، ۶۰۲ - ۶۷۶ ق. شرایع الاسلام فی مسائل الحلال والحرام -- نقد و تفسیر
موضوع	: فقه جعفری -- قرن ۷ ق. Islamic law, Ja'fari -- 13th century
موضوع	: مزارعه Contract for cultivation (Islamic law)
موضوع	: مساقات Mosapat (Islamic law)
شناسه افزوده	: نایب‌زاده، اکبر، ۱۳۲۴ - مترجم
شناسه افزوده	: محقق حلی، جعفر بن حسن، ۶۰۲ - ۶۷۶ ق. شرایع الاسلام فی مسائل الحلال والحرام، برگزیده. شرح
رده‌بندی کنگرد	: ۳۹۵ - ۴۰۴۲۳۶۸۳ ش ۳/م ۱۸۲/م BP
رده‌بندی دیویی	: ۱۷/۲۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۵۵ ۵۸۷

انتشارات خرسندی

نمایشگاه و فروشگاه کتب فقهی، حقوقی و مجموعه قوانین

تهران، خیابان انقلاب - خیابان فخر رازی - خیابان لبافی‌نژاد - نوبت دوم، خیابان دانشگاه - پلاک ۱۷۴ - واحد ۲

تلفن: ۵ - ۶۶۹۷۱۰۳۴ و ۵ - ۶۶۴۰۵۰۰

فروشگاه شماره ۱: دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، تلفن: ۶۶۴۱۰۲۰۳

فروشگاه شماره ۲: میدان انقلاب، خ منبری جاوید (اردیبهشت)، پلاک ۹۱، تلفن: ۶۶۹۵۰۷۵۹ - ۶۶۷۵۵۹۱۰

فروشگاه شماره ۳: خ انقلاب، نرسیده به میدان فردوسی، کوچه شهید براتی، دانشکده حقوق دانشگاه آزاد،

طبقه زیرین (قسمت کتابفروشی): ۶۶۷۵۵۹۱۰

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: WWW.Khorsandypub.com

ترجمه جواهر الکلام: مزارعه و مساقات

تألیف: شیخ زین‌الدین بن علی ملقب به شهید ثانی (شهادت ۹۶۵ هـ. ق)

ترجمه، شرح و توضیح: دکتر اکبر نایب‌زاده

چاپ اول: ۱۳۹۵ تیراز: ۵۰۰ جلد قیمت: ۳۲۰,۰۰۰ ریال

ISBN: 978-600-114-683-1

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۴-۶۸۳-۱

فهرست

کتاب مزارعه

- ۱- مزارعه در ائت ۱۵
- ۲- در معنی حاب ۱۶
- ۳- تعریف مزارعه ۱۷
- ۴- روایات در مورد مزارعه ۱۸
- ۵- معاطات مزارعه ۱۹
- ۶- در ایجاب مزارعه ۲۰
- ۷- قبول مزارعه ۲۲
- ۸- نقد گفته مسالک ۲۳
- ۹- لازم نیست مزارع مالک زمین باشد ۲۴
- ۱۰- مزارعه در اراضی خراجیه ۲۵
- ۱۱- در مزارعه مزارع باید در زمین حق تصرف داشته باشد ۲۷
- ۱۲- مزارعه در زمین عاریه‌ای صحیح نیست ۲۹
- ۱۳- مزارعه عقد لازمی است ۳۰
- ۱۴- با موت از بین نمی‌رود ۳۱
- ۱۵- تقسیم مطالب ۳۲
- ۱۶- مزارعه سه شرط دارد ۳۳
- ۱۷- شرط اول محصول مشاع و مشترک باشد ۳۳
- ۱۸- شرط سهم جداگانه بر یکی موجب بطلان است ۳۴
- ۱۹- شرط سهم اضافه ۳۵
- ۲۰- شیخ و برخی دیگر آن را جایز می‌دانند ۳۵

- ٣٦ ٢١- روایات در این مسأله
- ٣٨ ٢٢- نقل گفته صاحب ریاض
- ٣٩ ٢٣- رد گفته‌های ریاض
- ٤١ ٢٤- غیر از محصول، دادن چیز دیگری را شرط کنند
- ٤٢ ٢٥- نقل قول بحرالعلوم
- ٤٤ ٢٦- اجاره دادن برای کشت گندم با اجاره بهای گندم
- ٤٥ ٢٧- روایات در این مورد
- ٤٧ ٢٨- اگر اجاره بها در ضمن عقد ذکر نشود بی‌اشکال است
- ٤٨ ٢٩- جمع مظان و تبا روایات به گفته مسالک
- ٥٠ ٣٠- برای کاشت چیز دیگر ایرادی ندارد
- ٥١ ٣١- اجاره دادن به بیش از آنچه اجاره کرده است
- ٥٢ ٣٢- شرط دوم: تعیین مدت مزایعه است
- ٥٣ ٣٣- استدلال با روایات
- ٥٤ ٣٤- مدت باید طوری باشد که محصول برسد
- ٥٦ ٣٥- اگر با تعیین نوع زراعت مدت تعیین نشود
- ٥٧ ٣٦- اگر مدت تمام شد و محصول نرسید
- ٥٩ ٣٧- پرداخت کرایه زمین برای مدت باقی
- ٦٠ ٣٨- اگر تأخیر تقصیر زارع نبود
- ٦١ ٣٩- اگر مالک نخواهد زراعت را از بین ببرد
- ٦٢ ٤٠- اگر با تقصیر زارع محصول کاهش یافت
- ٦٣ ٤١- در معنی ارش
- ٦٤ ٤٢- اگر نظرشان ماندن محصول تا رسیدن بود
- ٦٥ ٤٣- اگر ماندن در عقد مزایعه شرط کنند
- ٦٦ ٤٤- اگر زارع زراعت نکند و مدت تمام شود
- ٦٧ ٤٥- در مزایعه اجرت‌المثل در اجاره اجرت‌المسمی

- ۴۶- اگر مالک زمین مانع شده ۶۸
- ۴۷- به عقیده صاحب جواهر اجرت‌المثل لازم نیست ۶۹
- ۴۸- نقصان یافتن زمین را هم ضامن نیست ۷۱
- ۴۹- شرط سوم زمین قابلیت زراعت داشته باشد ۷۲
- ۵۰- اگر زمین قابلیت داشت ولی طرفین نمی‌دانستند ۷۳
- ۵۱- این شرط مانند قدرت بر تسلیم در بیع است ۷۴
- ۵۲- اگر بعداً معلوم شود آن زمین آب ندارد ۷۶
- ۵۳- اگر در اتنا، مزارعه آب قطع شود ۷۷
- ۵۴- اگر زارع مزارعه را فسخ کرد ۷۸
- ۵۵- اگر تهیه آب از جای دیگر ممکن بود ۷۹
- ۵۶- زارع اجرت مدت گذشته را ضامن است ۸۰
- ۵۷- اگر مزارعه مطلق بود ۸۳
- ۵۸- نقل قول مسالک ۸۴
- ۵۹- مطلق بر افرادی که کمتر ضرر دارد شامل می‌شود ۸۵
- ۶۰- پاسخ از مسالک ۸۶
- ۶۱- اگر نوع زراعت تعیین شد ۸۷
- ۶۲- اگر زارع از آن تجاوز کرد ۸۸
- ۶۳- تعیین شرط محسوب شود ۸۹
- ۶۴- اگر محصولی را که ضررش کمتر است بکارد ۹۰
- ۶۵- ایراد به صاحب شرایع ۹۱
- ۶۶- در آنصورت مالک حق فسخ دارد ۹۲
- ۶۷- اگر منظور از شرط بیان مقدار اذن بود ۹۳
- ۶۸- اگر زارع از نداشتن آب اطلاع داشت ۹۵
- ۶۹- احداث نهر و درست کردن کانال وظیفه مالک است ۹۶
- ۷۰- عقد مزارعه در زمینی که احتمال قابلیت هست ۹۸

- ۹۹..... ۷۱- اگر زمین را بدون شرط زراعت اجاره داد.....
- ۱۰۰..... ۷۲- زمینی را که آب گرفته به اجاره دهد.....
- ۱۰۲..... ۷۳- اگر کشاورزی بهیچ وجه در زمینی ممکن نباشد.....
- ۱۰۳..... ۷۴- اگر در مقداری از آن کشت ممکن بود.....
- ۱۰۳..... ۷۵- اگر آب از آن زمین کم کم فروکش کند.....
- ۱۰۵..... ۷۶- مزارعه و اجاره در این مسایل یکسانند.....
- ۱۰۶..... ۷۷- اگر زمینی را به کاشتن زراعت و درخت اجاره دهد.....
- ۱۰۷..... ۷۸- زرع در مقدار زراعت و هر مقدار درخت می تواند بکارد.....
- ۱۰۸..... ۷۹- میان عام و شتر فرقی است.....
- ۱۰۹..... ۸۰- اگر زمینی را برای کاشتن درختان اجاره کند.....
- ۱۱۰..... ۸۱- اگر مدت تمام سال و درختان نرسیدند.....
- ۱۱۰..... ۸۲- برخی گفته اند مالک حق ازاله آنها را دارد.....
- ۱۱۲..... ۸۳- اگر نرسیدن تقصیر زارع نباشد.....

احکام مزارعه

- ۱۱۳..... ۸۴- مسأله اول: تقسیم کار میان مالک و زارع.....
- ۱۱۴..... ۸۵- مزارعه میان بیش از دو نفر صحیح نیست.....
- ۱۱۵..... ۸۶- صاحب حدایق آنها ممکن می داند.....
- ۱۱۶..... ۸۷- پاسخ آن.....
- ۱۱۷..... ۸۸- در روایات سهم بودن چند نفر رد شده است.....
- ۱۱۸..... ۸۹- علامه آن را مکروه دانسته است.....
- ۱۱۹..... ۹۰- عقیده مجلسی درباره روایت.....
- ۱۲۰..... ۹۱- عملاً ممکن است چند نفر شریک باشند.....
- ۱۲۱..... ۹۲- شرکت چند نفر در اجاره.....
- ۱۲۲..... ۹۳- مسأله دوم: اختلاف در مدت.....

- ۹۴- هر دو مدعی بودند..... ۱۲۵
- ۹۵- گفته صاحب بذر مقدم است..... ۱۲۶
- ۹۶- هر دو بینه آوردند..... ۱۲۸
- ۹۷- بینه عامل را که خارج است می‌پذیرند..... ۱۲۹
- ۹۸- مسأله سوم: اختلاف در عاریه و مزارعه..... ۱۳۰
- ۹۹- حدائق گفته اجرت‌المثل پرداخت می‌شود..... ۱۳۲
- ۱۰۰- قبول قبا مالک که منکر عاریه است..... ۱۳۴
- ۱۰۱- زارع حتی دارد تا رسیدن زراعتش بماند..... ۱۳۴
- ۱۰۲- مالک به زارع بگوید نصب کرده‌ای..... ۱۳۵
- ۱۰۳- مسأله چهارم: باغ می‌تواند با دیگری شریک شود..... ۱۳۶
- ۱۰۴- روایت در این مورد..... ۱۳۶
- ۱۰۵- مباشرت شخص زارع شرط شود..... ۱۴۰
- ۱۰۶- مباشرت هم شرط شود می‌تواند شریک باور..... ۱۴۲
- ۱۰۷- اختلاف فقها در معنی کردن شرکت..... ۱۴۳
- ۱۰۸- مسأله پنجم: خراج و خرجهای زمین بعهده مالک است..... ۱۴۵
- ۱۰۹- نقل قول صاحب ریاض در مورد مالیات..... ۱۴۶
- ۱۱۰- می‌توانند خراج را بر زارع شرط کنند..... ۱۴۷
- ۱۱۱- اگر این شرط مجهول هم باشد اشکالی ندارد..... ۱۵۳
- ۱۱۲- در مورد خرجها مرجع عرف است..... ۱۵۵
- ۱۱۳- مسأله ششم: اگر مزارعه باطل بود..... ۱۵۶
- ۱۱۴- محصول، مال صاحب بذر و بدیگری اجرت‌المثل می‌رسد..... ۱۵۸
- ۱۱۵- مسأله هفتم: مالک سهم زارع را می‌تواند بخرد..... ۱۶۰
- ۱۱۶- قباله عقد مستقلی است یا صلح است..... ۱۶۲

کتاب مساقات

- ۱۶۵..... ۱۱۷- مساقات به عقیده ما جایز است
- ۱۶۷..... ۱۱۸- از مساقات ذکری در کتاب و سنت نیست
- ۱۶۸..... ۱۱۹- مساقات در صدر اسلام هم بوده و ممکن است نام دیگری داشته است
- ۱۷۲..... ۱۲۰- برخی گفته‌اند مزارعه در روایات شامل مساقات هم است
- ۱۷۴..... ۱۲۱- با مخایره برای مساقات نمی‌توان استدلال کرد
- ۱۷۵..... ۱۲۲- تلور از ثمره
- ۱۷۶..... ۱۲۳- مساقات هم صحیح است
- ۱۷۸..... ۱۲۴- فصل این در عقد مساقات
- ۱۸۰..... ۱۲۵- ایجاب قبول مساقات
- ۱۸۱..... ۱۲۶- ایجاب مسافات با صیغه امر
- ۱۸۴..... ۱۲۷- صراحت با قراین برادرند
- ۱۸۶..... ۱۲۸- مسافات با اجاره هم صحیح است
- ۱۸۸..... ۱۲۹- مسافات نیز عقد لازمی است
- ۱۹۰..... ۱۳۰- قبل از پیدایش میوه مسافات صحیح است
- ۱۹۲..... ۱۳۱- کاری برای زیاد شدن ثمره باشد
- ۱۹۳..... ۱۳۲- با فوت طرفین باطل نمی‌شود
- ۱۹۵..... ۱۳۳- فصل دوم: مورد عقد مسافات
- ۱۹۶..... ۱۳۴- بر خرما و انگور و درختان میوه مسافات بسته می‌شود
- ۱۹۷..... ۱۳۵- برای برگ درختان مانند توت و حنا
- ۱۹۸..... ۱۳۶- مسافات بر درختان غیر ثابت
- ۲۰۰..... ۱۳۷- درختان میوه نیاورد
- ۲۰۱..... ۱۳۸- میوه‌جات بکلی تلف بشند
- ۲۰۳..... ۱۳۹- مدت کوتاه‌تر از رسیدن میوه‌ها بود
- ۲۰۵..... ۱۴۰- فصل سوم: در مدت مسافات

- ۱۴۱- رسیدن میوه‌ها را مدت تعیین کرد ۲۰۶
- ۱۴۲- در قضیه خیبر مدت ذکر شده است ۲۰۷
- ۱۴۳- نقل قول ابن جنید ۲۰۸
- ۱۴۴- مدت باید طوری باشد که میوه‌ها برسد ۲۰۹
- ۱۴۵- حداکثری برای مدت نیست ۲۱۰
- ۱۴۶- اگر مدت تمام شد میوه نرسید ۲۱۱
- ۱۴۷- فصل ج. ر.م: سارهایی که در مساقات انجام می‌شود ۲۱۲
- ۱۴۸- هر کاری است که به زیاد شدن میوه‌ها کمک می‌کند ۲۱۳
- ۱۴۹- از جمله گردافشانی و درست کردن حوض و چیدن میوه‌ها ۲۱۴
- ۱۵۰- دیوارکشی و درست کردن در لایب بعهده مالک است ۲۱۵
- ۱۵۱- در تهیه گل‌های نر اختلاف است ۲۱۶
- ۱۵۲- ضابطه در تقسیم کار میان عامل و مالک ۲۱۷
- ۱۵۳- شرط انجام همه کارها بر مالک موجب بطلان است ۲۱۸
- ۱۵۴- برخی از کارها را می‌توان شرط کرد ۲۱۹
- ۱۵۵- اگر عامل برخی کارهای واجب را انجام نداد ۲۲۱
- ۱۵۶- اگر عامل شرط کند که غلام مالک با او کار کند ۲۲۳
- ۱۵۷- اگر شرط کنند که مزد کارگران را مالک بدهد ۲۲۶
- ۱۵۸- فصل پنجم: میوه‌ها در مساقات ۲۲۸
- ۱۵۹- باید در میوه‌ها مشاع و مشترک باشند ۲۲۹
- ۱۶۰- برای صحیح بودن فرد مشکوک دلیلی نیست ۲۳۰
- ۱۶۱- از هر نوع میوه سهمی را می‌توان مشخص کرد ۲۳۱
- ۱۶۲- علاوه بر میوه مقداری از خود باغ را شرط کنند ۲۳۲
- ۱۶۳- بصورت شرط باشد صحیح است ۲۳۴
- ۱۶۴- اگر سهم عامل مردد میان نصف و ثلث باشد ۲۳۵
- ۱۶۵- شرط طلا و نقره بر عامل مکروه است ۲۳۶

- ۱۶۶- اگر با شرط مزبور همه میوه‌ها تلف شد ۲۳۷
- ۱۶۷- اگر مقداری از میوه‌ها تلف شد ۲۴۲
- ۱۶۸- فصل ششم: در احکام مسابقات ۲۴۴
- ۱۶۹- مسأله اول: اگر مسابقات باطل شد ۲۴۴
- ۱۷۰- اگر باغبان بطلان آن را می‌داند ۲۴۶
- ۱۷۱- مسأله دوم: اگر مالک کارگر بگیرد ۲۴۸
- ۱۷۲- پس از رسیدن میوه‌ها صحیح است ۲۴۹
- ۱۷۳- اگر مزد کارگر مقداری باشد صحیح نیست ۲۵۱
- ۱۷۴- مسأله سوم: شرط مسابقات در مسابقات ۲۵۳
- ۱۷۵- مسأله چهارم: شریک با شریک عقد مسابقات بندد ۲۵۶
- ۱۷۶- مسأله پنجم: اگر اغبان فرار کرد ۲۵۸
- ۱۷۷- حاکم باغبان می‌گیرد ۲۵۹
- ۱۷۸- اگر ممکن نشد مالک بسخی کند ۲۶۰
- ۱۷۹- اگر فسخ نکرد خودش کارگر می‌گیرد ۲۶۱
- ۱۸۰- گفته مالک را با قسمش می‌پذیرند ۲۶۲
- ۱۸۱- مسأله ششم: مالک ادعا کند که عامل حیانت کرده ۲۶۶
- ۱۸۲- از باغبان خلع ید نمی‌شود ۲۶۹
- ۱۸۳- مسأله هفتم: پس از مسابقات معلوم شود باغ مال دیگری است ۲۷۳
- ۱۸۴- مالک در هر دو رجوع می‌کند ۲۷۵
- ۱۸۵- اگر عامل عالم به غضب بود ۲۷۹
- ۱۸۶- مسأله هشتم: باغبان نمی‌تواند باغبان دیگر بیاورد ۲۸۱
- ۱۸۷- مسأله نهم: خراج بر عهده مالک است ۲۸۹
- ۱۸۸- مسأله دهم: میوه‌ها را با پیدایش مالک می‌شوند ۲۹۱
- ۱۸۹- تنمه: قرارداد درختکاری باطل است ۲۹۹
- ۱۹۰- فهرست عمومی ۳۰۸

- ۱۹۱- اسامی مقدس ۳۰۹
- ۱۹۲- آیات کریمه ۳۱۰
- ۱۹۳- روایات وارده ۳۱۱
- ۱۹۴- اعلام ۳۱۳
- ۱۹۵- شرح مختصری بر اعلام ۳۱۷
- ۱۹۶- منابع ۳۲۳
- ۱۹۷- شرح مختصری بر منابع ۳۴۶
- ۱۹۸- مواد قانونی ۳۶۰
- ۱۹۹- کتاب‌هایی که در نوشتار حلیقات از آنها استفاده شده است ۳۶۲
- ۲۰۰- پایان ۳۶۶